

aanplakken om eenen jeder tot voorkoming van ongelukken te waarschouwen.

In 1828 schijnt er weer overlast te zijn, maar de burgemeester weigert toestemming: in 1809 waren de verordeningen over het leggen van voetangels enz. afgeschafte en omdat bij de tegenwoordige wetgeving geene daartoe betrekkelijke bepalingen worden aangetroffen weigert in 1829 ook de Gouverneur van de Provincie Utrecht bij het hoger beroep eveneens de vergunning.

De heerlijkheden hebben ook een rol gespeeld bij de zg. gemeente-bedieningen. Na de franse tijd moest het ambtelijke apparaat op het platteland weer opgebouwd worden. Hierbij greep men terug op vormen van vóór deze periode. De Heren - eigenaren van een heerlijkheid - mochten bij toerbeurt personen voordragen voor de posten van schout of burgemeester, secretaris, ontvanger en bode. Bovendien werd iedere Heerlijkheid, al was die - als den Engh - nog zo klein, met ten minste één lid in de raad van de gemeente vertegenwoordigd. Over deze materie bestaat de nodige correspondentie. Nadat van tijd tot tijd Gedeputeerde Staten voorstellen gedaan hadden over het rooster van deze toerbeurten en nadat hiertegen bezwaren waren ingediend, werd deze zaak, die al sleepte vanaf 1816, in 1840 door Gedeputeerde Staten vastgesteld, zij het niet voor lange tijd. Bij de Gemeentewet van 1851 werd de huidige regeling ingevoerd.

Een geval apart vormt de bank in de Hervormde kerk te Vleuten. In 1735 had de vorige eigenaar Coenraad Bloem deze bank aan de predikant en de kerkeraad afgestaan. Twintig jaar later droegen zij hem in vollen en vrijen eigendom over aan de Heer van den Engh, nadat deze 6 ducaten betaald had ten behoeve van de Diaconie wegens gemaakte kosten. De plaats van de bank wordt nauwkeurig omschreven: *staende int midden van de kerk aan de zuydsijde, naest de bank van de Heer Van Vleuten, en regt over die van Mevrouw Blom.*

In 1830 wordt de kerk vernieuwd en de kerkvoogden willen weten wat ze met de bank aan moeten, maar de Heer van den Engh, Hendrik Ravee, reageert niet erg: hij voelt zeker nattigheid. Eveneens in 1830 verschijnt er een *Reglement en Tarief op de Zitplaatsen*, waarvan het eerste artikel meteen poneert dat er geen stoel, bank of zitplaats in de vernieuwde kerk mag worden geplaatst zonder *behoorlijke betaling*. Ravee zal wel toegestemd hebben, want in 1831 krijgt hij een bewijs van eigendom betreffende *een dubbelde bank of gestoelte pronkende met het wapen, tot onderschrift hebbende: H. Ravee, Heer van den Engh, ambachtsheer van Themaat, belegd met twee losse zittingen overkleed met groen laken, en vier quarto's Bijbels, hebbende tot buiten opschrift: den Engh en Themaat 1831*. En hij betaalde per jaar f 15,- voor 10 zitplaatsen. Na de laatste vernieuwing van de kerk in 1970 keert de bank niet meer terug.

Van de Ridderhofstad den Engh is weinig overgebleven. Alleen het restant van de slotgracht vormt nog een herinnering aan het roemruchte verleden.

E. Muller

Bronnen

Huisarchief: de Ridderhofstad den Engh te Vleuten, in het bezit van notaris J. A. P. Aarts te Utrecht.

J. D. M. Bardet: Kastelenboek 1975.

E. B. F. F. Wittert van Hoogland: Bijdragen tot de Geschiedenis van Utrechtsche Ridderhofsteden en Heerlijkheden. 1912.

E. van Engelen: Aaloude aadellijke Stamhuizen en de Riddermaatige Hofsteden in Utrecht. Handschrift uit ca. 1700: Bibl. G.A.U. nr. 1728.

J. den Tex in: Van Standen tot Staten: 600 jaar Staten van Utrecht. 1375-1975.

R.A.U.: R.A. nr. 1866, 1867, 1871; Oudmunster nr. 1846, 1848; St.A.nr. 155; Herv. Gem. Vleuten; Top. Atlas cat. nr. 1326; Hyp. bew. 1811-1838.

G.A.U.: Protocol notaris G. H. Stevens. 1834.

JUTFAAS IN DE GOUDEN EEUW

Omstreeks het midden van de 17e eeuw verkeerde de dorpsgemeenschap van Jutfaas in een situatie die min of meer typerend is voor vele dorpen in het zuiden van de provincie Utrecht. De Reformatie had in dat gebied weinig vaste voet gekregen en het merendeel van de bevolking was derhalve katholiek gebleven. Door hun numerieke meerderheid veroorloofden zij zich meer „paepsche stoutigheden” dan feitelijk was toegestaan, terwijl anderzijds de Gereformeerde minderheid toch de balans in een wat wankel even-

wicht wist te houden door de ruggesteun van de overheid. Dat onder zulke omstandigheden zich wel eens merkwaardige toestanden ontwikkelden valt niet te verwonderen. Overeenkomstig de voorschriften was de schout, Philibert van Ravesway, lidmaat van de Gereformeerde Kerk, doch in de praktijk bleek hij dit slechts in naam te zijn. Zondags bezocht hij met zijn katholieke vrouw de katholieke kerk en liet ook zijn kinderen daar dopen. Hij werd heimelijk gesteund door de eveneens katholieke ambachtsvrouw Eleo-

nora d'Ablaing. Door ingrijpen van de Staten van Utrecht kwam aan deze ongewenste situatie pas in 1677 een eind, doch veel verandering in de onderlinge betrekkingen van de dorpsbewoners leverde dat niet op. In 1678 klaagt ds. Van Rhenen zich erover dat bij gelijktijdig gehouden kerkdiensten zijn gemeenteleden *zonder aenstoot of moeilijkheit telijden of het pad te moeten ruymen* niet naar de kerk kunnen gaan.

Dergelijke speldeprikken over en weer illustreren een wederzijds gebrek aan tolerantie dat ons thans wellicht wat vreemd voorkomt, maar men was in die dagen, in weerwil van de door ons zo vaak geïdealiseerde goede oude tijd, dikwijls zeer hard tegenover zijn medemens. Een typisch voorbeeld van het gedrag en de opvattingen uit die periode vinden wij terug in de oude rechterlijke archieven van Jutfaas. Op 25 oktober 1669 gaven schout en schepenen van het Nedereind van Jutfaas (d.i. het deel ten westen van de Vaartse Rijn) aan de chirurgijn Dirck Bertelsz Bouman te kennen *dat alsoo den selve ingeslagen ende gehuijsfest hadde sijne suster, buijten huijwelijck swanger gaende, van Rotterdam beswangert alhier ingecomen, sijne voorsz. suster uijt onsen Dorpe te laten vertrecken binnen vertien daegen naer dato deses, ten eijnde de gemeente met geen kint uijt haer geboren mocht worden te worden belast. Actum . . .*

Een harde maatregel, doch het ziet er naar uit dat ook toen de soep niet zo heet gegeten werd als zij werd opgediend, want in het doopboek van de Gereformeerde Kerk vinden wij op 9 januari 1670 de doopinschrijving vermeld van *Henderick, onecht kind van Lijsbeth, halfzuster van Dirck Barten barbier. Getuige: Dirckjen Barten huijsvrouw van Dirck Barten.*

Naast zijn beroep als chirurgijn-barbier vervulde Dirck Bertelsz/Barten ook nog de functie van gerechtsbode en die combinatie heeft hem op zekere dag eveneens

in moeilikheden gebracht. Op 21 februari 1671 beklagt de 34-jarige landbouwer Splinter Cornelisz zich voor het Gerecht over de slechte behandeling die hij bij Dirck Bertelsz ondervonden had toen hij daar op 4 februari geweest was om *geberbiert ende geschoren te worden.*

Terwijl Splinter onder het mes was kwam Willem van Schoten de gerechtsbode halen. Op het aanvankelijk protest van de chirurgijn-barbier-bode dat hij zijn klant niet *ongeschoren ten halven kon laten zitten* gaf Splinter hem toestemming even weg te gaan, mits het niet te lang duurde. Nauwelijks teruggekeerd kreeg Dirck Bertelsz wederom bezoek, deze keer van de weduwe van brouwer Bosch, . . . *genaempt Aefgen Cornelis van Roijen die hem gerechtsbode versochte met haer te willen gaen twelck hij op staende voet heeft gedaen en hem comp(aran)t om geberbiert te worden heeft laten zitten omtrent een quartier van een uer, tgeen voorsz. is waerachtich sijnde, presenterende tselve tot allen tijden naerder gestant te doen ende met eede te stercken. Aldus gedaen . . . etc.*

De Gouden Eeuw mag dan in onze ogen niet zo'n jachtige tijd zijn geweest als de tegenwoordige, Splinter Cornelisz dacht er anders over en meende dat na een kwartier wachten de maat wel vol was en dat hij het plaatselijk Gerecht van de wandaad van zijn barbier op de hoogte moest stellen.

Naar onze huidige opvattingen zijn dit misschien gemakkelijke zaken. In Jutfaas kom men er echter des tijds niet om lachen; vandaar wellicht de tegenwoordige naam: Nieuwegein?

P. J. K. van Werkhoven

Bronnen:

Rijksarchief Utrecht, recht. arch. nr. 1051-II.
Rientjes en Böcker: *Het Kerspel Jutfaas.*

DE UTRECHTSCHÉ COURANT EN DE VOLKSGEZONDHEID OMSTREEKS 1800 (3)

Wat moet het afschuwelijk zijn geweest om kinderen te hebben gehad in de tijd, waarin nog geen effectieve bestrijdingsmiddelen tegen de pokken of, zoals men toen zei, de „kinderziekte” waren uitgedacht. Die gruwelijke kwaal bedreigde de kinderen en volwassenen die nog niet besmet waren geweest voortdurend; men zal wel gedacht hebben dat het een bij het leven

behorend risico was, waardoor men met de dood of blijvende verminking werd bedreigd.

Tot in de 18de eeuw stonden de artsen machteloos; ze schreven aderlatingen voor en berokingen en ze probeerden uitbreiding van de ziekte te voorkomen. Men wist allang, dat pokken besmettelijk waren, maar wat er gedaan moest worden om de besmetting te